

મુખર્ષી સરકારે, ગુજરાત વિશ્વવિદ્યાલય અને ગાયકવાડ સરકારે
હિનામ લાયકેરી માટે મજૂર કરેલું.

નીતિવાચનમાળા.

પુસ્તક ૨ જી.

કર્તા.
પ્રદ્યાલાલ મજલાલ પંડિત.

કિંમત ત્રણ આના.

૨૧૨૪૩

47 7000

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

આથી પ્રમિદ્ધ ના

ਧੁੰਦਲਾ, (੧) ਨਦੀ-ਯਾਤਰਾ)

મુસ્ત લીમટાચાં માનવજગત ॥ ગા. ૧૧૧ નવયુગ મહાનિર્વાણ
પરામજી આ કુમારે દેશાધી ૧૧૩

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનક્રમાંક ૬૧૨૪૬ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ બાલિયારાજાનાથ

વિષય મંડલ : ૮૪૨૬. ૫૬૪

પ્રસ્તાવના.

નીનિવાસનમાળાનું આ બીજું પુસ્તક પહેલા પુસ્તક કરતા જુદા ધોરણ પર રચવામાં આવ્યું છે. પહેલું પુસ્તક બાળવર્ગ અને પહેલા ધોરણ માટે હોવાથી એની મુખ્ય મતલબ સાદી રમુજ વાતો પુરી પાડવાની છે એ વાતોમાં નીનિનો વિચાર ગૌણ છે.

આ પુસ્તક બીજા ધોરણ માટે રચેલું છે તેથી આમાં નીતિનો વિચાર મુખ્ય છે. નીતિના મુખ્ય મુખ્ય મદગુણો લઈ તે ઉપર વાચનપાઠો આપ્યા છે. દરેક મદગુણના જુદા જુદા સ્વરૂપો 'યાન'માં રાખી પાઠો લખેલા છે.

શિશુ નીનિનું શિક્ષણ આપતી વેળા વગમાત્રી ચાલતો એકાદ વિષય લઈ પાઠની ગરજાત મરવી પડી જે મદગુણ ઉપર નીતિપાઠ આપવા હોય તે મદગુણ ઉપર કઈની આવડ, કઈ ગરજાત ઉપર આવડા પડી એ મદગુણને વગતો દર્શાવે, જે અગાઉ માપના મદગુણમાં આવી ગયા હોય તો, તેમને મુચ્ચ દર્શાવે. માત્ર મમળ મરાવતું પડી જેવા આવડ દર્શાવે તે નહિને આવડતા હોય તે તે પૂછી લેવા ત્યાં પડી આ ચોપડીમાંના પાઠોની ગરજાત મરવી ચોપડીમાંના પાઠો વગમાં બાળકો પાસે વચાવવા નહિ, પણ શિક્ષકે રમિષ્ ગીતે તે મોઢેથી મઢી જવા ચોપડીમાંના પાઠો બાળક એમની મેળે વાચી દર્શાવે. મમળમાં રાખે એ દર્શાવવા જોગ છે, પણ શિક્ષક એ મોઢે કમરવાતો લેતો તો નજર રાખવો.

પાઠ આપના નીનિનો શિક્ષક સ્પષ્ટ ગમ્મદોમાં બાળકને કંડી દેવો નહિ. પાઠ પુરો થયા પછી તેને અતે મઢેલા પ્રશ્ના અગર તેના જોવાજ બીજા પ્રશ્નો પૂછી, બાળકના મનમાં નીતિનો શિક્ષક દેખાવે. સમજા પ્રશ્નો પાઠમાંના નીતિના પ્રધાન તત્ત્વને પોષે એવા હોવા જોઈએ.

એકની એક વાતનો જુદે જુદે પ્રસંગે ઉપયોગ કરવાનું ચતુર શિક્ષક ચૂકશે નહિ. માત્ર એ દહેવાની શૈલીમાં મહાન ફેરફાર કરી લેવો એટલે પહેલી વખત એ વાતમાં જે ગામન પ્રધાનપણે વર્ણવી દેાય તે ગામન બીજી વખત ગામપણે વર્ણવવી અને જોઈતી બાબતને પ્રાધાન્ય આપવું કેવળા વોરણના આળકો પામ એ નિમિષકરે લખાવવાથી તેમની લેખનશક્તિ પણ મધ્યગે.

આ પુસ્તકમાં વાંચિત નિપય એ પરી એક મધ્યધર્મિક અસાધવા એ નિપયને લગતા મરમરી વાચનમાળામાં આવી ગમેલા પાઠોનો મધ્ય અવસ્થા જોડવો આપડામાં આવતી કવિતાઓ બાળકને ખામ મમતવની કેટલી નરિતાઓમાં મે સરળતાની ખાતર મહાન ફેરફાર કરવાની છૂટ હતી તે નામ વગરની કવિતાઓ મારી લખેલી છે ન જાણ છું કે તે તેને એ તેવી નથી—તેમાં લખ્યા દોષ છે—જતા મે તે કામચલાઉ લખન કરી ક.

આ પુસ્તકની પેઠે આ વાચનમાળાના બીજા પુસ્તકો માટે પણ આ સૂચનાઓ વાનમાં ગણવી.

નરસહ. તા નડીઆદ । ડાહ્યાલાલ મજલાલ પડિત.
દેવનિયાળી ન ૧૯૭૫]

બીજી આવૃત્તિ.

પુસ્તકની વધતી જતી માગણીને વાંચે કદ પણ ફેરફાર કર્યા સિવાય આ આવૃત્તિ ગુર્જર પ્રગતની સંવાગ મળુ મ્દ છું અધાડી. અષાઢ, ૧૯૭૭. કર્તા.

ત્રીજી આવૃત્તિ.

ઉચિત ફેરફાર આવતી આવૃત્તિપર મુલતવી રાખી આ નવી આવૃત્તિ કાઢવામાં આવી છે અધાડી. અષાઢ, ૧૯૭૯. કર્તા.

અનુક્રમણિકા.

પાક	વિષય	પૃષ્ઠ.	પાક	વિષય.	પૃષ્ઠ
૧	પાડવોની વાત	૧	૨૧	ફળ વેચનારો છોકરો	૨૦
૨	એક સરદારની વાત	૨	૨૨	ગરીબ છોકરાનું પ્રમાણિકપણું	૨૧
૩	ટામસ મૂરની વાત	૨	૨૩	લુચ્ચો વેપારી	૨૩
૪	રાજા રુદ્રસિંહની વાત	૩	૨૪	સત્ય વિષે (કવિતા.)	૨૪
૫	પોલાડના રાજાની વાત	૪	૨૫	મૂળરાજની દયા	૨૬
૬	હનિયસની વાત.	૪	૨૬	પખીઓનો માળો	૨૬
૭	બે સપુતભાઈઓની વાત	૫	૨૭	દયાળુ બાળક માંજિની.	૨૭
૮	રાજા અને પોપટ	૭	૨૮	રાજા અને ડોસી	૨૮
૯	જૂ અને માકડ.	૮	૨૯	ભરત રાજાની દયા	૩૦
૧૦	સોખતનું ફળ	૯	૩૦	બે પક્ષીઓની વાત	૩૨
૧૧	સારી સોખત	૯	૩૧	ભાઈઓ પર હેત.	૩૩
૧૨	સોખતવિષે (કવિતા)	૧૦	૩૨	સલાટના છોકરાની વાત	૩૩
૧૩	હુસેનખાનની ખિત્રી	૧૨	૩૩	બે ભાઈઓની વાત	૩૫
૧૪	મચ્છર ને મધમાખી	૧૨	૩૪	સિંહ અને ચાર બળદ	૩૭
૧૫	વેપારી છોકરો	૧૩	૩૫	પખીઓની સભા.	૩૮
૧૬	જાતમહેનત	૧૪	૩૬	સુદ અને ઉપસુદની વાત	૩૯
૧૭	રાજા અને કરોળીઓ	૧૫	૩૭	પૃથ્વીરાજ અને જયચંદ	૪૦
૧૮	મહેનત કરવા વિષે (કવિતા)	૧૬	૩૮	રાવણ અને જટાધુનું યુદ્ધ	૪૨
૧૯	ગોખલેની સાચવટ.	૧૮	૩૯	પાદશાહ અને સિપાઈ.	૪૩
૨૦	બે છોકરાની વાત.	૧૯	૪૦	મદારી અને વાદરો	૪૪

માબાપને માન આપવા વિષે.

માતપિતા ગુરુ વડીલને આપો અદકુ માન;
સૌ સદગુણુનુ મૂળ એ, નક્કી મનમાં જાણુ.

નીતિવાચનમાળા.

પુસ્તક ૨ જી.

પાઠ ૧. પાંડવોની વાત.

પહેલાના વખતમા પાંડવો અને કૌરવો વચ્ચે મોટું યુદ્ધ થયું હતું. તેમના વડીલ ભીષ્મ, દ્રોણ વગેરે કૌરવોના પક્ષમા હતા. યુદ્ધ શરૂ થતા પહેલા પાંચ પાંડવો ભીષ્મની પાસે ગયા ને તેમને પ્રણામ કરી યુદ્ધ કરવાની રજા માગી. ભીષ્મે રજા આપી કહ્યું, તમારો જય થાઓ તમે મારી પાસે આવ્યા તેથી હું ઘણું ખુશી થયો છું જાઓ, નિર્ભય બની યુદ્ધ કરો. પછી તોએ દ્રોણ ગુરૂને પગે લાગ્યા. ગુરૂએ તેમને આશિષ આપી. પછી તેમણે યુદ્ધ શરૂ કર્યું. એમા પાંડવો જીત્યા ને કૌરવોનો નાશ થયો.

-
- પ્રશ્ન પાંડવો ભીષ્મ પાસે કેમ ગયા ?
 ” ભીષ્મે તેમને શું કહ્યું ?
 ” ગુરૂએ તેમને આશિષ કેમ આપી ?
-

(૨)

પાઠ ૨. એક સરદારની વાત.

ઘણા જુના વખતમા રોમમા એક પ્રતાપી પુરુષ થઈ ગયો. એક વખત તે શત્રુઓની મોટી સેનાને હરાવીને શહેરમા પાછો આવ્યો. એ બનાવથી રોમન લોકો ઘણા ખુશી થયા. પોતાના સરદારને માન આપવાને તેમણે મોટો મેળાવડો કર્યો, ને તે સરદારને રથમા બેસાડી આખા શહેરમાં ફેરવ્યો. તે વખતે રસ્તાની એક બાજુ પર તે સરદારના પિતા ખગે ચાલતા હતા. તેમને જોઈ પેલો સરદાર રથમાથી નીચે ઉતરી પડ્યો ને દોડતો દોડતો તેમની ખાસે જઈ ખગે લાગ્યો. પિતા એ હરખથી તેને છાતી સાથે હાળ્યો. પિતાના તગ્ન તે સરદારનો આવો આદર જોઈ સઘળા લોકો તેના વખાણુ કરવા લાગ્યા.

—*—*—*—*—*—*—

પ્ર સરદાર રથમાથી નીચે કેમ ઉતરી પડ્યો ?

,, લોકોએ તેના વખાણુ કેમ કર્યા ?

પાઠ ૩. ટામસ મૂરની વાત.

વિલાયતના એક રાજા ખાસે ટામસ મૂર નામનો એક ડાહ્યા પ્રધાન હતો. તેના પિતા સાધારણ કામદાર હતા; પણ એ તે બુદ્ધિબળ અને સાચુ જોલવાની ટેવથી રાજાનો માની-

તો થઈ પડ્યો તે દરરોજ ગાડીમા બેસીને દરબારમા જતો. તેના જવાના રસ્તા પર તેના પિતાની કચેરી હતી દરબારમાં જતા ગાડી ઉભી રખાવી તે કચેરીમા જતો, ને પિતાને પગે લાગી પછી પોતાની ગાડીમા બેસી દરબારમા જતો
 પ્ર૦—ઠામમ મૂર તેના પિતા પાસે કેમ જતો ?

પાઠ ૪. રાજા રે દ્રસિંહની વાત.

આસામમા રૂદ્રસિંહ નામનો એક પ્રસિદ્ધ રાજા થઈ ગયો તે ગાદીએ બેઠો તે પહેલા તેની માતા જયમતીને ત્યાના આગલા રાજાએ બહુ ઘાતકી રીતે મારી નાખી હતી રૂદ્રસિંહ જ્યારે ગાદીએ બેઠો ત્યારે તેણે પોતાની ભત્રી માતાની યાદગીરી કાયમ રાખવા માટે ડરાવ કુર્યો પોતાની માતાને જ્યાં મારી નાખી હતી, ત્યાં તેણે એક મુદર સરોવર બંધાવી તેનું નામ જયસાગર પાડ્યું વળી તેની સામું જયદોલ નામનું એક મંદિર પણ બંધાવ્યું શિવમાગર જીલ્લામા હજી પણ આ બે સ્થળો હયાત છે

પ્ર૦—રાજાએ સરોવર મંદિર કેમ બંધાવ્યાં ?

પાઠ ૫. પોલાંડના રાજાની વાત.

પોલાંડમાં એથો બ્રોલસ્લાવ નામનો એક રાજા થઈ ગયો તે તેના પિતા ઉપર ઘણો પ્રેમ રાખતો પિતાના મરણ પછી તેમની નાની છબી તે હંમેશાં પોતાના ગળામાં પહેરી રાખતો દરરોજ સવારમાં છબીના દર્શન કરી તે પિતાના ઉપકારને મ ભારતો રાજ્યનું અથવા ખાનગી કોઈ પણ કામ કરતા પહેલા તે પિતાની છબી ગળામાંથી કાઢી હાથમાં લેતો, ને કહેતો કે વહાલા પિતાજી, આપના નામને બદો લાગે એવું એક પણ કામ હું કરી કરીશ નહિ

પ્રશ્ન—રાજા તેના પિતાની છબી ગળામાં કેમ પહેરી રાખતો ?

,, કામ શરૂ કરતા પહેલા તે શું કહેતો ?

પાઠ ૬. ઇનિયસની રાત.

પહેલાના વખતમાં ટ્રોય નામનું એક મોટું નગર હતું તેમાં ઇનિયસ નામનો એક સરદાર રહેતો હતો એક વખત એ નગર આગથી સળગી જીક્યું તે વખતે એ નગરના માણસો પોતપોતાને વહાલી વસ્તુઓ લઈ નગર બહાર નીકળી નાઠા કોઈ પૈસા લઈ નાસવા લાગ્યું, કોઈ લુગડાં-લત્તા લઈ દોડ્યું ને કોઈ છોકરાછેયાને સભાળવા રહ્યું ઇનિયસને બધી વસ્તુઓ કરતા પોતાના પિતા વધારે

વહાલા લાગ્યા તે તેમને ખાધે બેસાડી બળતા નગરમાંથી
 હોડતો હોડતો બહાર નીકળી ગયો. બહાર ઉભેલા સઘળા
 માણસો એ જોઈ ઘણી નવાઈ પામ્યા.

પ્રશ્ન—ઈનિયસ તેના પિતાને લઈ કેમ નાહો ?

„ ખીજા માણસો શું લઈ નાહા ?

પાઠ ૭. બે સપુત ભાઈઓની વાત.

બે હજાર વરસ ઉપર વિષુવિશ્વસ નામનો બળતો
 પહાડ ફાટ્યો હતો. તેમાંથી ધાતુઓ, પથરા વગેરેનો ઉનો
 રસ નીકળતો હતો. તે વખતે તેની પાસેનું પોપિઆઈ
 નામનું નગર એ રસથી નાશ પામ્યું હતું એ નગરમાં રહેતા
 બે સપુત ભાઈઓ પોતાની બધી કીમતી અને વહાલી
 વસ્તુઓને છોડી પોતાનાં માબાપને ખાધે ચઢાવીને ત્યાંથી
 નાહા તેઓ જે રસ્તે થઈ નાહા, તે રસ્તાની આગળ પાછળનું
 સઘળું બળી ગયું, પણ તે રસ્તો તો લીલોજ રહ્યો. પ્રભુની
 કૃપાથીજ એમ બન્નું એમ સમજીને લોકો તે જગાને ભક્તિ-
 માનનું મેદાન કહેવા લાગ્યા.

પ્રશ્ન સપુત ભાઈઓ માબાપને લઈને કેમ નાહા ?

„ એ જગાને લોકોએ ભક્તિમાનનું મેદાન કેમ કહ્યું ?

સોબત.

માણસ તેવુ નીપજે, જેને જ્યો સગ;
વસ્ત્ર ઘોળીએ રગમા, હીસે તેવો રગ.

દસપતરામ.

પાઠ ૮. રાજા અને પોપટ.

એક રાજા થોડે બેસીને વનમાં જતો હતો તેને જોઈને બીલનો એક પોપટ બોલી ઉઠ્યો, હે બીલો, ધાઓ દે ધાઓ આ રાજા જાય છે તેને લૂટી દો એ સાંભળી રાજાએ વિચાર્યું કે અહીં લુટારાની વસ્તી હશે તે થોડો ઢોડાવી આગળ ચાલ્યો ગયો તેની પાછળ બાલો દોડ્યા ખરા, પણ તે પકડાયો નહિ

આગળ ચાલતા રાજા એક વનમાં જઈ પહોંચ્યો. ત્યાં ઘણા ઋષિઓ રહેતા હતા તેમની પાસે એક પોપટ હતો રાજાને જોઈ તે બોલ્યો, હે ઋષિઓ, આ કેમ રાજા જાય છે, તેમને માન આપી આશ્રમમાં લાવો પોપટના વચન સાંભળી ઋષિઓ ત્યાં આવી પહોંચ્યા, અને રાજાને માન આપી આશ્રમમાં લઈ ગયા રાજાએ ત્યાં પેલા બીલોના પોપટની વાત કરી કહ્યું, આ પોપટની બોલીમાં આટલો તકાવત શાથી? એ સાંભળીને પોપટ બોલ્યો અમે બને એક માખાપના બચ્ચા છીએ તે બીલોની સોબતમાં રહે છે માટે એવું બોલતાં શીખ્યો, ને હું આ ઋષિઓની સોબતમાં રહું છું તેથી આવું બોલતા શીખ્યો રાજા મનમાં બોલ્યો, અરેખર સોબત તેવી અસર

પ્ર० રાજાને જોઈ તે બે પોપટ શુ શુ બોલ્યા?

” તેમની બોલીમાં ફેર શાથી પડ્યો ?

પાઠ ૯. જૂ અને માકડ.

એક રાજાને ત્યાં મુદર પલગ હતો તેના ઉપર ચાદર પાથરેલી હતી એ ચાદરની સાધમા એક જૂ ભરાઈ રહી હતી, તે હમેશા રાજાનું મીઠું લોહી ચૂમી આનંદ કરતી, એક વખત એક માકડ ફરતો ફરતો ત્યાં જઈ, ચઢ્યો તેને જોઈ જૂ બોલી, માકડભાઈ, તમે અહીં કેમ આવ્યા છો ? કોઈ જાણે નહિ તેમ ચાલ્યા જાઓ માકડ કરગરીને બોલ્યો, બેન હું તમારી ભાઈબધી કરવા આવ્યો છું મને તમારી સાથે રહેવા હો જૂએ તેને ત્યાં રહેવા દીધો ને તેની ભાઈબધી કરી

બીજે દિવસે બપોરે રાજા આવીને એ પલગ પર સૂતો પેલા માકડે તરત રાજાને શરીરે ચટકો દીધો પછી ઝટ લઈને તે પાયાની સાધમા ભરાઈ ગયો રાજાએ નોકરને બોલાવી કહ્યું, આ ચાદરમા કોઈ શું છે તેની તપાસ કર તપાસ કરતા પેલી જૂ પકડાઈ ગઈ, ચાકરે તેને મારી નાખી. મરતી વખતે તેને વિચાર થયો કે જો મેં લુચ્ચા માકડની ભાઈબધી કરી નહોત, તો મારે આમ કમોતે મરવું પડત નહિ.

પ્રશ્ન માકડે જૂને શું કહ્યું ?

„ ચાકરે જૂને કેમ મારી નાખી ?

, મરતી વખતે જૂને શું વિચાર થયો ?

પાઠ ૧૦. સોબતનું ફળ.

છત્રપતિ શિવાજી મહારાજની પછી તેમનો પુત્ર સંભાજી સતારાની ગાદી પર બેઠો. શરૂઆતમાં તો તે સારી રીતે સંજ્ઞાકરભાર ચલાવતો હતો, પણ પાછળથી તે કલુસા નામના એક નીચ માણસની સોબતમાં પડ્યો. કલુસા જાતે આગસુ ને વ્યસની હતો તેથી સંભાજી પણ તેના જેવો નીવડ્યો. રાજ્યના કોઈ કામ પર તે લક્ષ આપતો નહિ આખો દિવસ નીંથો કરી ગમે ત્યાં અથડાતો. એક વખતે એ બંને જણ નીશામાં ચકચુર થઈ એક વાડીમાં પડ્યા હતા તે વખતે દિલ્હીના પાદશાહના એક સરદારે આવી સંભાજીને પકડી લીધો એ સરદારે સંભાજીને પાદશાહની હજુરમાં મોકલી દીધો. પાદશાહે તેને મુસલમાન થવા કહ્યું, પણ તે ધર્મ ભ્રષ્ટ ન થયો, તેથી તેણે તેને બહુ ઘાતકી રીતે મારી નખાવ્યો,

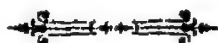
પ્રશ્ન સંભાજી કોની સોબતમાં રહેતો ?

,, તેનું મોત શી રીતે થયું ?

પાઠ ૧૧. સારી સોબત.

કવિ દયારામના એક શિષ્યનું નામ રણછોડ હતું એ રણછોડ ચૌહ પંદર વરસની ઉંમરનો થયો ત્યાં સુધી નઠારા માણસોની સોબતમાં રહેતો, ને આખો દિવસ ગાવા

ખજવવામા અથવા ફકકડ થઇને ફરવામા કાઢતો એક દિવસ તે એક માણસ માથે કવિ પાસે જઈ ચઢયો. સાથેના માણસે રણછોડને કવિ સાથે ઓળખાણ કરાવ્યું. રણછોડ ત્યાર પછી કવિનો સમાગમ વધારતો ગયો. કવિની સોબતથી ધીમે ધીમે તે સુધર્યો ને આખરે તેમનો માનીતો શિષ્ય થઈ પડ્યો.

પ્ર० રણછોડ પહેલાં કેવો હતો ?
,, તે કેવી રીતે સુધર્યો ?

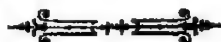
પાઠ ૧૨, સોબત વિષે.

દોહરા

સજ્જનની સોબત થકી, મળશે સુખ અપાર;	
દુર્જનની સોબત થકી, નકડી જન પસ્તાય.	૧
ઝેર તણી સોબત થકી, પય ઝેરી બની બાય	
પણ સાકર સગે બળે, આપે સ્વાદ અપાર,	૨
એ રીતે દુર્જન તણો, સગી બહુ નિંદાય;	
સજ્જનનો સગી સદા, સૌ જનમાં વખણાય	૩
ચોર તણી સોબત થકી, શા' પણ ચોર ગણાય,	
બુઠાને સગે ફેરે, જન બુઠો કહેવાય	૪
માટે બાળક મિત્ર તુ, મનમા કરી વિચાર,	
સારી સોબતમાં રહે, સુખ મળશે નિરધાર.	૫

પાઠ ૧૩. હુસેનખાંની ખિન્ની.

હુસેનખાં એક દિવસ પરગામ જતો હતો. રસ્તામાં તે એક રાયણના ઝાડ નીચે આરામ લેવા સુતો ઝાડ ઉપરથી બે ચાર રાયણો તેના મોં આગળ પડી મીઝાંને એ ખાવાનું મન થયું ખરું. પણ હાથ લાગ્યો ક્યાં વિના શી રીતે ખવાય? એવામાં ત્યાં થઈને એક ઉંટવાળો જતો હતો. હુસેનખાએ તેને કહ્યું અબે ઉંટવાલે, જરા નીચે ઉતરકે મેરે સુ મે એ ખિન્ની ડાલ તો સહી મીઝાનુ આવુ આળસ બેઈ ઉંટવાળો મોઢે હાથ દઈ ખૂબ હસ્યો તેણે કહ્યું મીઝા સાહેબ, ઉંટ ઉપરથી હું તો કંઈ નીચે ઉતરતો નથી. હુસેનખાં બોલ્યો, તું તો બડા એદી દેખાતા છે. ઉંટવાળો જરા હસીને બોલ્યો એદી તે હું કે તું ?

પ્રશ્ન હુસેનખાએ ઉંટવાળાને શું કહ્યું ?

„ ઉંટવાળો કેમ હસ્યો ?

પાઠ ૧૪. મચ્છર ને મધમાખી.

એક મચ્છર હતો, તે બહુ આળસુ હતો. આખો દિવસ તે જરા પણ મહેનત કરતો નહિ, ને આમ તેમ ક્યાં કરતો. એક દિવસ તે બહુ બૂખ્યો થયો. તેની પાસે

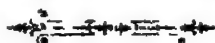

ઉદ્યોગ.

ઉદ્યોગી જન વિશ્વમાં, સૌથી શ્રેષ્ઠ ગણાય;
સુખસપત તેને મળે, ઈશ્વર થાય સહાય.

કાઈ ખાવાનું હતું નહિ, અને મહેનત કરવી તો તેને
ગમતીજ નહિ આખરે બુખથી ન રહેવાયુ ત્યારે તે એક
મધમાખી પાસે જઈ બોલ્યો, માખી બેન, હું ઘણું બુખ્યો
છું, માટે મહેનતગાની કરોને મને જરા મધ ન આપો ? માખી
બોલી, મચ્છરભાઈ, તું જરાએ મહેનત કરતો નથી, અને
મહેનત કરી અમે જે કાંઈ મેળવ્યું છે તેમા ભાગ પડાવવા
આવ્યો છે. તારા જેવા આળસુને મધ આપવું એ ઠીક નહિ,
માટે જા, મહેનત કરી તારે બોધતો ખોરાક મેળવ એ
આલગીને મચ્છર શરમાઈને ત્યાથી ચાલ્યો ગયો.

પ્રશ્ન મચ્છરે માખીને શું કહ્યું ?
,, માખીએ શો જવાબ નીધો ?
,, મચ્છર કેમ શરમાયો ?

પાઠ ૧૫ વેપારી છોકરો.

ઈ સ ૧૮૬૫મા બંગાળામા દુબળ પડ્યો હતો.
તે વખતે બિદ્યાસાગર પાસે આવી કેઈ વિપારી છોકરે
એક પેસા માગ્યો. બિદ્યાસાગરે તેને કહ્યું, હું તને ચાર
પૈસા આપુ તો તું શું કરીશ ? છોકરે કહ્યું, સાહેબ, બે
પૈસાનું ખાવાનું લાવીશ ને બે પૈસા મારી માને આપીશ.

વિદ્યાસાગરે કહ્યું, હું તને બે આના આપુ તો ? છોકરે કહ્યું, એક આનાના ચોખા લાવી હું ને મારી મા ખાઈશુ, ને બાકીનો આનો રાખી મૂકીશુ. વિદ્યાસાગરે ફરી કહ્યું, હું તને ચાર આના આપુ તો ? છોકરે કહ્યું, બે આનાના ચોખા લાવીશ. ને બે આનાની ફરીઓ લાવી તેના વેપાર કરીશ. વિદ્યાસાગરે ખુશી થઈ તરત તેને એક રૂપીઓ આપ્યો. છોકરો તે લઈ ઘેર ગયો. બે વરસ પછી વિદ્યાસાગર એજ શહેરમા ફરી ગયા, ત્યારે તેમણે પેલા છોકરાને વેપારી થઈને જોયો.

— — — — —

પ્રશ્ન વિદ્યાસાગરે છોકરાને એક રૂપીઓ કેમ આપ્યો ?
,, છોકરે રૂપીઆનાં શા ઉપયોગ કર્યો ?

— — — — —

પાઠ ૧૬ જાતમહેનત.

એક દિવસ રાજમહેલમા કેટલીક સ્ત્રીઓ ભેગી થઈ વાતો કરતી હતી તેમા આપણા મહારાણી મેરી પણ હતાં. વાતોમા ઘણો વખત ગયો, છતાં તેનો પાર ન આવ્યો. એ જોઈ મહારાણી મેરી એકદમ બોલી ઊઠ્યા, ઉભા રહો, હું મોજ ગુથવાના અધુરા છે તે લઈ આવુ આપણે વાતો કરીશુ ને સાથે મોજ ગુથવાનું કામ પણ થશે. આમ કહી તે પોતાના ઓરડામા ગયા ને મોજ લઈ

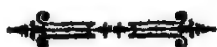
(૧૫)

આવ્યાં. બીજી સ્ત્રીઓ સાથે તે વાતો કરતાં ગયાં ને મોળાં
ગૂંથતાં ગયાં વાતો પુરી થઇ તેટલામા મોળા પશુ ગૂંથાઇ
રહ્યાં. આવી રીતે બાતે મહેનત કરીને તે કપડાં તૈયાર
કરી ગરીબ માણસોને ઢાનમાં અપી દે છે

પ્રશ્ન વાતો કરતાં મહારાણી શું બોલ્યાં ?

„ વાતો કરતાં તેમણે શું કામ કર્યું ?

પાઠ ૧૭. રાજા અને કરોળીઓ.

સ્કોટલાંડમાં રોબર્ટ બ્રુસ નામનો એક રાજા થઇ ગયો.
ઇંગ્લાંડના રાજાએ એક વખત તેનો દેશ જીતી લીધો હતો.
રોબર્ટ બ્રુસે તે ખાછો મેળવવાને ઘણી મહેનત કરી, પણ
તેમાં તે ફાળ્યો નહિ. એક દિવસ તે નિરાશ થઇને બેઠો
હતો, તેવામાં તેની નજર એક કરોળીઆ ઉપર પડી. એ
કરોળીઆ તાતજુ વડે સીંચેથી છાપરા ઉપર ચઢવા મહેનત
કરતો હતો. પાંચ વખત તેણે મહેનત કરી, પણ તે ઉપર
ચઢી શક્યો નહિ. તેમ છતાં હિમત રાખી તે છઠ્ઠી વખત
ઉપર ચઢવાને તૈયાર થયો. આ વખતે તે સહીસલામત
ઉપર ચઢી ગયો. રાજાએ આ દાખલો લઇ પોતાનો દેશ

સ્વતંત્ર કરવા મહેનત કરવા માંડી લાંબી મુદત સુધી શત્રુ સાથે
લડી, આખરે તેણે પોતાનો દેશ સ્વતંત્ર કીધો. કરોળીઆનો
દાખલો લઈ રાજાએ પોતાનો દેશ સ્વતંત્ર કીધો, તેથી ત્યાંના
લોકો આજે પણ બનતા સુધી કરોળીઆને ભારતા નથી.

પ્રશ્ન. કરોળીઆ કેવી રીતે છાપરા ઉપર ચઢી શક્યો ?

“ રાજાએ એ ઉપરથી શી શિખામણ લીધી ?

“ તેણે પોતાનો દેશ શી રીતે સ્વતંત્ર કીધો ?

પાઠ ૧૮. મહેનત કરવા વિષે.

દોહરા.

મોટાં મોટા કામ પણ, સૌ મેનતથી થાય,	
આજસ કરી બેસી રહે, એકે કામ ન થાય.	૧
આજસથી જનદેહ તો, લોહા પેર કટાય,	
ધન દોલત પણ તે થકી, અઠકા આઘા બાય	૨
જેડુત મેનત બે કરે, પાકે તેથી ધાન,	
માજક મેનતથી ભણે, થાયે પડિત બાણ.	૩
ચેટ ભરે મેનત કરી, પશુ પંખી હંમેશ,	
માખી મેનતથી કરે, મધપુડો બહુ બેશ	૪
બે જન મેનત ના કરે, બેસી રહે ઘરમાંય.	
હુબ પામે, નિર્ધન બને, આખર બહુ પસ્તાય.	૫

સત્ય.

દાન સમાન સુપુણ્ય નહિ, લજન સમોનહિ જાપ;
સત્ય સમાન સુધર્મ નહિ, જૂઠું સંતું નહિ પાપ.

હલપતસમ.

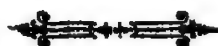

(૧૮)

પાઠ ૧૯. ગોખલેની સાચવટ.

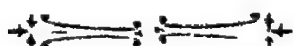
ગોપાળ કૃષ્ણ ગોખલેનું નામ તે તમે સઘળાએ સાંભળ્યું હશે આપણા દેશમાં હમણાજ એ મહાપુરુષ થઈ ગયા છે તેમના બાળપણની એક જાણવા જેવી વાત છે, તે તમને કહું છું.

ગોખલે જ્યારે ત્રીજી ધોરણ લખતા હતા, ત્યારે એક દિવસ તેમના શિક્ષકે વર્ગના બધા છોકરાને ઘેરથી દાખલા ગણી લાવવાને આજ્ઞા હતા. એ દાખલા માત્ર ગોખલે એકલાજ ગણી ગયા શિક્ષકે ગોખલેને વર્ગમાં પહેલો નંબર આપ્યો, અને સૌના સાંભળતા તેમના વખાણ કર્યા પોતાના વખાણ સાંભળી ગોખલે ડુસકાં ભરી રોવા લાગ્યા શિક્ષકે તેમને પ્રેમથી પૂછ્યું, ભાઈ તું કેમ રડે છે? ગોખલેએ કહ્યું, સાહેબ હું સાચું બોલીશ મારે પહેલો નંબર જોઈતો નથી. આ દાખલા મેં મારી મેળે ગણેલા નથી, પણ બીજા પાસે ગણાવેલા છે. મારા આ ગુનો માફ કરો હવે પછી કદી હું આવી કામ નહિ કરૂં આમ બોલી તે પોતાના અસલ નંબરે જઈ બેઠા.

(૧૯)

પ્રશ્ન શિક્ષકે ગોખલેને પહેલો નખર કેમ આપ્યો ?
 „ તે સાથી રડવા લાગ્યા ?
 „ તેમણે શિક્ષકને શુ કહ્યું ?

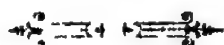

પાઠ ૨૦. મિ છોકરાની વાત.

ચારલી અને હીમ નામના બે છોકરા એક દિવસ એક બગીચા આગળ થઈને જતા હતા એ બગીચામાં ગુલાબના સુંદર ફૂલ ખોલ્યા હતા એ બોઈ ચારલી બોલ્યો, બે, આ સુંદર ફૂલ કેવા ખીલ્યા છે ! મારી નાની બેનને એ મળે તો તે ઘણી ખુશી થાય. હીમે કહ્યું, ત્યારે હાથ લાગ્યો કરી આ વાડ ઉપરથી તોડી લે અહી કોણ બલુનાર છે ? ચારલીએ કહ્યું, આપણાથી છાનામાના ન લેવાય. તુ અહી ઉભો રહે હું અંદર જઈ થોડા ફૂલ માગી લાવું છું આમ કહી તે બગીચામાં ગયો. તેના ગયા પછી હીમે હાથ ઉઘે કરી ફૂલનું એક જુમણુ તોડી લીધું અંદર માળી કામ કરતો હતો તેણે એ ઠીકું બહાર આવી તેણે હીમને પકડી સજા કરી

ચારલીએ અંદર જઈ બગીચાના માલીક પાસે ફૂલ

માઝા માલીકે કહ્યું, નાઈ, મેં તમારી ખતેની વાત
સાંભળી છે ચાર ન કરતા તુ મારી પામે ફૂલ માગવા
આવ્યો, તેથી હું ઘણો ખુશી થયો છું જા, તારે જોઈએ
તેટલા ફૂલ તોડી લે-

પ્રશ્ન ફૂલ જોઈ ચારલીએ શું કહ્યું ?
, હીએ તેને શું કહ્યું ?
,, જાને જણું શી રીતે ફૂલ લીધા ?
હીજાને માળીએ કેમ મળા કરી ?

પાઠ ૨૧. ફળ વેચનારો. છોકરો.

એક ફળ વેચનાર કાઢીઆએ પોતાની દુકાને એક
ગરીબ છોકરાને નોકર રાખ્યો હતો એ છોકરો માખાપ
વગરનો હતો તેને રહેવાને ઘરખાર પણ ન હતું તે વીશી-
મા જમતો ને દિવસે નોકરી કરી રાતે દુકાનના ઓટલા
પર સૂઈ રહેતો એક દિવસ એક માણસે તેની દુકાનેથી
એ આનાના ફળ વેચાતા લીધા ભૂલથી તે માણસે એઆની-
ને બદલે પાવડી આપી ચાલવા માડ્યું. પાવડી જોઈ

પેલે છોકરે ખૂબ પાડી કહ્યું, ઉભા રહો શેઠ, તમે જે આના વધારે આપ્યા છે તે લેતા જાઓ. આમ કહી તેણે પેલા માણસને જે આના પાછા આપ્યા. પેલા માણસે જાણ્યું કે આ છોકરો પ્રમાણિક છે. એ પછી દરરોજ તે એજ દુકાનેથી ફળ લેતો. આ વાત ધીમે ધીમે આખા બજારમાં ફેલાઈ, તેથી એ છોકરાની સાથે વધી આગળ જતાં તે એક મોટો વેપારી થયો.

પ્રશ્ન. છોકરાએ ઘરાકને જે આના પાછા કેમ આપ્યા ?
 ,, તેની માથે સાથી વધી ?

પાઠ ૨૨. ગરીબ છોકરાનું પ્રમાણિકપણું.

બૂકર ટી. વોશિંગ્ટન નામે એક ગરીબ છોકરો હતો. નાનપણમાં એક શાળામાં ભણતો હતો. ત્યાં તે દિવસે ભણતો ને રાતે શાળાનું મકાન સાચવવાનું કામ કરતો એ કામ બદલ તેને ખાવાનું મળતું પહેલે વરસે તેને એ શાળાનું ફી બદલ સોળ ડોલરનું હેતુ થયું. એ હેતુ પતાવવા

* અમેરિકામાં ચાલતું નાણું એક ડોલરની કિંમત આપણા ત્રણ રૂપિયા જે આના જેટલી છે

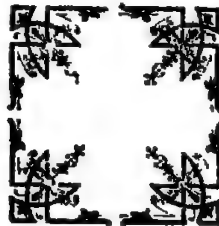
(૨૨)

માટે તેણે રબના દિવસોમા નોકરી ખોળવા માડી પણ
મળી નહિ. આખરે તે પોતાના ગુજરાન માટે એક દુકા-
નમા નોકર રહ્યો. એક દિવસ તેને મેજ નીચેથી દસ ડોલરની
નોટ જડી. પ્રથમ તો એ નોટ રાખી લેવાનો તેણે વિચાર
કર્યો, પણ થોડી વાર પછી એ વિચાર હબાવી દઇ તેણે
એ નોટ પોતાના શેઠને પાછી આપી દીધી.

શાળા ઉઘડી એટલે તે ખાલી હાથે પાછો ત્યાં ગયો.
શાળાના અધિકારીને તેણે પોતાની બધી હકીકત કહી
સંભળાવી એ સાંભળી તેણે કહ્યું, હું તને ખુશીથી શાળામાં
દાખલ કરૂં છું જ્યારે તને મળે ત્યારે તું દેવું પતાવજે
મને તારો સંપૂર્ણ વિશ્વાસ છે.

પ્રશ્ન બંકર ટી. વોશિંગ્ટને શેઠને નોટ કેમ આપી દીધી ?
પ્રશ્ન શાળાના અધિકારીએ તેને ફી લીધા વગર કેમ
દાખલ કર્યો

(૨૧)

પાઠ ૨૩. લુચ્ચો વેપારી.

તલકચદ કરોને એક વેપારી હતો. તેને હીરા-
ચદ કરીને એક લત્રીજો હતો એક દિવસ હીરાચદને
દુકાને બેસાડી તલકચદ કંઈ કામ માટે ઘેર ગયો એટલા-
માં દુકાને એક ઢેડ ધી લેવા આવ્યો. હીરાચદે ત્રાજવા
લઈ ધી જોખવા માંડ્યું. એવામાં તલકચદ ત્યાં આવી
પહોંચ્યો, હીરાચદને ધી જોખતો જોઈ તે બોલ્યો તને
જોખતા નહિ ફાવે લાવ મારી પાસે. હું જોખી આવું
આમ કહી તેને પાચ શેરને બદલે પોણાપાચશેર ધી
જોખી આવ્યું. લોણા દીલનો પેલો ઢેડ તો ધી લઈ ચાલતો
થયો રાત પડી એટલે તલકચદ મનમાં રાજી થતો થતો
ઘેર વાળુ કરવા ગયો. એવામાં તેની દુકાને એકદમ આગ
લાગી, ને આખી દુકાન બળી ગઈ પાપથી મેળવેલી
મિલકતનો આમ થોડી વારમાં નાશ થયેલો જોઈ તલકચદ
ખુબ રડ્યો, પણ તેથી કંઈ વળ્યું નહિ.

મં. તલકચદે શી લુચ્ચાઈ કરી ?

„લુચ્ચાઈનું ફળ કેવું મળ્યું ?”

(૨૪)

પાઠ ૨૪. સત્ય વિષે.

દોહરા.

સત્ય સદાએ બોલવું, જુઠું રૂઠું ઇશ;
સત્યે તો વહેવાર છે, સત્ય કદી ન છાડીશ. ૧
જુઠી સાક્ષી જે પુરે, જુઠું બોલે જેહ,
જુઠી વાત ચલાવતો પાપી હીણો તેહ ૨
જુઠા વચનો ઉપરે, રાખ નહિ વિશ્વાસ,
કરીશ કામ તારૂં કહી, કરતો નહિ નિરાશ
લવે કંઈ ને કરે કંઈ, તે જો બોલે સાચ,
લોક ન માને તેહને તે તો નરસો કાચ. ૪
કરે ધાત વિશ્વાસનો, કરે વચનનો ભગ,
પાપી તે સમ નહિ બીજો, બગડયો જ્યાં મનરગ ૫

નમઃપ્રણામ કરે.

દયા.

રાખી દયાને ઉર વિષે, કરો લોક ઉપકાર;
ઉત્તમ કારણ એજ છે, સર્વ ધર્મનો સાર.

ફલપતરામ.

(૨૬)

પાઠ ૨૫. મૂળરાજની દયા.

ગુજરાતના રાજા બીમદેવને મૂળરાજ કરીને એક દુવર હતો. નાનપણમાં તે એક વખત રાજ્યમાં ફરવા નીકળ્યો હતો. ફરતો ફરતો તે એક ગામડામાં જઈ અહ્યો ત્યાંના મુખીએ ચોરામાં ફેટલાક જેડુતોને અગુઠા પકડાવેલા હતા. તપાસ કરતા મૂળરાજને જણાયું, કે આ સાલ વરમાદ નહિ વરસવાથી લોકો સરકારધારે બરાબર ભરી શક્યા નથી. આ જેડુતો પાસેથી જોરબુલમથી પૈસા લેવા માટે મુખીએ તેમને આવી સભા કરીછે. આ જોઈ મૂળરાજને દયા આવી તેણે પેલા જેડુતોનું મહેસુલ માફ કર્યું, ને તેમને રજા આપી.

પ્રશ્ન જેડુતોને અગુઠા કેમ પકડાવ્યા હતા ?

” મૂળરાજે તેમને કેમ છોડી મૂક્યા ?

પાઠ ૨૬. પંખીઓના માળો.

હઝરત મહમદ નામના એક ધર્મગુરુ થઈ ગયા છે. એક વખત એમની પાસે એક માણસ લુગડાના કંકડામાં

(૨૬)

પંખીઓને માળે લપેટીને લાંબે માળામા પંખીનાં નાનાં
બચ્ચાને ચીં ચીં અવાજ કરતા સાલજી હઝરત મહમદ
સાહેબને દયા આવી તેમણે લુગડાના કકડામાંથી માળે
બહાર કઢાવ્યો એટલામા એ બચ્ચાની મા પણ ઉડતી
ઉડતી ત્યાં આવી પહોચી, ને માળા પાસે વીલે મોઢે બેઠી.
આ બેઠે હઝરત મહમદ સાહેબે પેલા માણસને કહ્યું,
બાઈ, આપણે બધા પ્રાણીઓ ઉપર દયા રાખવી બેઠેએ
જા, તુ આ માળે જ્યા હતો ત્યા પાછો મૂકી આવ. પેલા
માણસે તરત એ માળે જાડ ઉપર પાછો મૂકી દીધો.

પ્રશ્ન. હઝરત મહમદ સાહેબ પાસે પેલા માણસ શું
લાંબે હતો ?

,, મહમદ સાહેબે તેને શું કહ્યું ?

પાઠ ૨૭. દયાળુ બાળક માઝિની.

માઝિની નામનો એક મોટો માણસ થઈ ગયો. એ
જ્યારે નાનો હતો ત્યારે એક દિવસ તેની મા સાથે
મંદિરમાં જતો હતો. રસ્તામા તેણે એક ઘરડા અપંગ

(૨૮)

ભિખારીને જોયો તેને જોઈ માઝિનીને ઘણી દયા આવી.
તેણે પોતાની માને કહ્યું, મા, તારી પાસે કાઈ હોય તો
આ ભિચારા ભિખારીને આપ. જોને! આ કેટલું બધું
દુઃખ વેઠે છે! નાના બાળકની આવી દયા જોઈ પેલા
ભિખારીને ઘણી નવાઈ લાગી પ્રેમને લીધે તેની આખોમાં
ઝળઝળીઆ આવ્યાં તે જોલ્યો, આ છેકરો આગળ જતાં
એક મહાપુરૂષ નીવડે એમ મને લાગે છે એ ભિખારીનું
આ કહેવું આગળ જતાં ખરું પડ્યું

પ્રશ્ન ભિખારીને જોઈ માઝિનીએ તેની માને શું કહ્યું ?
,, ભિખારીની આખમા ઝળઝળીઆ કેમ આવ્યા ?
,, તેણે માઝિની વિષે શું કહ્યું ?

પાઠ ૨૮ રાજા અને ડોસી.

એક વખત મહારાજા સાતમા એડવર્ડ ગાડીમા
જેસીને ફરવા ગયા હતા અસુર થવાને લીધે તેમની
ગાડી ઝડપથી શહેર તરફ પાછી આવતી હતી તે વખતે
રસ્તામા એક ડોસી ધીમે ધીમે ચાલતી હતી તેના માથા
પરનો જોજો જોઈ રાજાને તેની દયા આવી તેમણે ગાડી

ઉભી રખાવી કહ્યું, માણ, આવો, આ ગાડીમા બેસી જાઓ ડોસી તેમનો ઉપકાર માની ગાડીમા બેઠી રાજાએ પૂછ્યું, આ ટોપડીમા શું છે ? ડોસીએ કહ્યું, એમાં શાક છે તેનો ભાગ એછો કરવાના વિચારથી રાજાએ એ શાક ખરીદી લેવાની ઇચ્છા જણાવી ડોસીએ કહ્યું, તમે એનું શું આપશો ? રાજાએ કહ્યું મારા માતૃશ્રીની છળી ડોસીએ જાણ્યું કે આ તો મારી મશ્કરી કરે છે, તેથી તે કંઈ બોલી નહિ શહેરમા પહોંચ્યા પછી રાજાએ ડોસી પાસેથી શાક લીધું, ને તેના હાથમા એક ગીની મૂકી કહ્યું, હો, આ મારા માતૃશ્રીની છળી ગીની ઉપર મહારાણી વિકટોરીઆ II ડાપ જોઇ ડોસીએ વિચાર્યું, કે આ જરૂર મહારાજા એડવર્ડ હોવા જોઇએ

પ્રશ્ન રાજાએ ડોસીને ગાડીમા કેમ ખસાડી ?

” તેમણે ડોસી પાસેથી શાક શા માટે ખરીદ્યું ?

પાંડે રૂ. ૨૫૦ + રા. ૨૫૦૦ દેયા.

આપણા દેશના પૂર્વ લગ્ન નમના એક રજા થઈ ગયા. એક વખત તે નદીએ નાકુવા ગયા હતા, એવામા ત્યાં એક તરમી હગળી પાણી પીવા આવી તેણે થોડુંક પાણી પીધુ એટલામા મિહની મોટી નર્જના થઈ એ માલગી હગળી ચમકા ને પી પાટી ગયા તે ગર્ભવાળી હોવાથી નામતા નામતા તેને જાણ્યું નામતું એ વેદનાથી હગળી મના પામી, અને જાણુ નામતું જાણુ લાગ્યું તેને જોઈ રાજા ॥ મ ના દયા આવી તે પેલા જાણ્યાને તરત ઉચકી કીધુ ને પોતાની નાથે લઈ લઈ ગયા રાજા એ જાણ્યા ઉપર ઘાંઘાં પ્રેમ રાખતા તેમણે તેને ઉછેરીને મોટું કીધુ ને ફીકગની પેઠે મગતા ચુધી પાડ્યું

પ્રશ્ન રાજાએ જાણ્યાને કેમ ચકી કીધુ ?

” તે લઈ જઈ તેમણે તેને શુ કર્યું ?

ભાઈભાંડુ પર પ્રેમ.

ભાઈ ભાંડુ ઉપર સદા, રાખો હેત અપાર;
સપ વધે તેથી વળી. સુખ થાયે નિરધાર.

પાઠ ૩૦. બે પક્ષીઓની વાત.

સપાતિક અને જટાયુ નામના બે ગીધ પક્ષીઓ હતા એક વખત એ બંને આકાશમાં ઉડવા લાગ્યાં. ઉડતાં ઉડતાં તેઓ ઘણું ઉંચે ચઢ્યાં. બપોર થયાં એટલે તેમને સખત તાપ લાગવા માડ્યો. ગરમીને લીધે તેમના મોં સુકાઈ ગયાં ને પાખો બળવા લાગી. જટાયુ ઘણું ગભરાઈ ગયો એ જોઈ તેના મોટા ભાઈ સપાતિકે પોતાની પાંખો પહોળી કરી તેના પર છાયા કરી જટાયુને તેથી શાન્તિ વળી, પણ સપાતિકની પાખો બળી ગઈ પાખો વિના તેનાથી ઉડી શકાયું નહિ, એટલે બેભાન થઈ તે જમીન પર પડ્યો. તેનું દુઃખ જોઈ જટાયુને ઘણું લાગી આવ્યું. તેણે વિચાર્યું કે મને સુખ આપવા જતાં ભાઈ દુઃખી થયો. માટે મારે તેની સારવાર કરવી જોઈએ. આમ વિચારી તે સપાટા બંધ નીચે ઉતર્યો.

પ્રશ્ન સપાતિકની પાંખો શાથી બળી ગઈ ?

„ જટાયુને શો વિચાર થયો ?

૧. તે નીચે કેમ ઉતર્યો ?

પાઠ ૩૧. ભાઈઓ પર હેત.

યુધિષ્ઠિર, ભીમ, અર્જુન, સહદેવ, અને નકુળ; એ પાંચ ભાઈઓ હતા. તે પાડવ કહેવાતા હતા. એક વખત તેમના પીતરાઈ ભાઈ દુર્યોધને તેમને એક ઘરમાં પૂરી પછી એ ઘર સળગાવી મૂક્યું. ભીમે તરત પોતાના ભાઈઓને ખાંધે બેસાડી લીધા, ને એક રસ્તે ચાલે બહાર નીકળી તે દોડતો ચાલ્યો. દોડવાથી તેના પગ બરાઈ ગયા, છતાં વચ્ચે અટક્યા વગર તે તેમને ઘણે દૂર લઈ ગયો. પછી તેણે તેમને એક ઝાડ નીચે ઉતાર્યા અને નિરાંતે બેઠવા દીધા. પોતે તેમની ચોક્કી કરવા જાગતો બેસી રહ્યો.

પ્રશ્ન ભીમે સળગતા ઘરમાંથી પોતાના ભાઈઓને શી રીતે બચાવ્યા ?

” ઝાડ નીચે તે જાગતો કેમ બેસી રહ્યો ?

પાઠ ૩૨. સલાટના છોકરાની વાત.

ક્રાન્સના કોઈ ગામડામાં એક ગરીબ સલાટ તેના એ દીકરા સાથે રહેતો હતો. એક વખત તેને સખત તાવ

આવ્યો તેથી તે મરણ પામ્યો. તેના મરણથી તેના બે દીકરા તેમની મા પાસે પારિસ જવા તૈયાર થયા તે વખતે તેમની પાસે માત્ર આઠ રૂપિયા હતા એટલા રૂપિયાથી બને જણુનું ગાડી ભાડુ પુરૂ થાય તેમ ન હતું તેથી મોટા ભાઈએ નાના ભાઈને એક ભાડાના ગાડામા બેસાડ્યો ને પોતે પાછળ ચાલવા લાગ્યો મોટો છોકરો ખાર વરસનો ને નાનો નવ વરસનો હતો. નાના ભાઈને ગાડામા ટાઢ ન લાગે માટે મોટા ભાઈએ તેને પોતાનો ગરમ કોટ પહેરાવ્યો. રસ્તામા ચાલતા તે જરા પાછળ પડી જતો કે તરત પાછો દોડીને ગાડા સાથે થઈ જતો, ને ભાઈની સભાળ લેતો કેટલેક દૂર ગયા પછી તે બિચારો થાકી ગયો છતાં પણ દોડતો ને હાકતો તે ગાડા સાથેજ ચાલતો હતો તેને જોઈને ગાડામા બેઠેલા માણસોને દયા આવી. તેમણે ભાડુ ભરી તેને ગાડામા બેસાડી લીધો પારિસ પહોંચ્યા પછી પોતાની મા તથા નાના ભાઈના ગુજરાન માટે તેણે આટલી નાની ઉંમરે સલાટનું કામ કરવા માંડ્યું આ છોકરો તે પ્રસિદ્ધ ફ્રેંચ કવિ માઈકલ જન

પ્ર૦ મોટો છોકરો તેના ભાઈને પારિસ શી રીતે લઈ ગયો ?

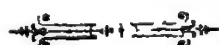
„ ભાઈને માટે તેણે શુ શુ હુબ વેઠ્યું ?

„ તેણે સલાટનો ધંધો કેમ કરવા માંડ્યો ?

પાઠ ૩૩. બે ભાઈઓની વાત.

યુરોપમાં એક પહાડી દેગ છે શિયાળામાં ઘણી ટાઢ પડે છે એક દિવસ બે નાના છોકરા એક ગામડાની ભાગોળે રમતા હતા રમતા રમતા તે એક જંગલમાં જઈ ચઢ્યા માન પડી એટલે તે બંને ઘર તરફ પાછા વળ્યા, પણ તે વખતે અઘારૂં થઈ ગયું હતું તેથી તેમને રસ્તો જડ્યો નહિ મોટો છોકરો નવ વરસનો હતો તેને તેનો નાનો ભાઈ ૬ વરસનો હતો વળી ટાઢને લીધે નાનો ભાઈ થરથર પુજતો હતા મોટા ભાઈએ તરત તેને પોતાનો ગરમ કોટ ઓઢવા આપ્યો પછી તે તેનો હાથ ઝાલી એક યુક્તમાં લઈ ગયો ત્યાં મુકા પાઢડા પડ્યા હતા તે ભેગા કરી તે પગ તેને મુવડવ્યો આમ કર્યા છતાં તેને હુક ન વળી આખરે મોટો ભાઈ તેના ઉપર આડો પડ્યો એથી નાના ભાઈને કંઈક હુક વળી ને તે ઊઘી ગયો મવાર થયા પછી બંને ઘેર આડ્યા ગયા

પ્ર૦ મોટા છોકરાએ નાના છોકરાની ટાઢ શી રીતે મટાડી

સંપ.

બહુ જન મળીને જ કરે, તે એકે ન કરાય;
સાવરણી વર મગ કરે, સળી એકે શુ થાય ?

દત્તપ્રસાદ

પાઠ ૩૪. સિંહ અને ચાર બળદ.

એક વગડામાં ચાર મોટા બળદ એકબીજા સાથે હુળીમળીને રહેતા હતા તે હંમેશા સાથે ફરતા ને ચારે ચરવા પણ સાથે જતા વગડાનું લીલું ઘાસ ચરીને તે બધા ખૂબ તાજ થયા હતા એક સિંહે એક વખત તેમને મારી ખાવાનો વિચાર કીધો એ સિંહ એકેક બળદને મારી નાખે એટલો જોરાવર હતો, પણ ચારેને સાથે મારવા જેટલી શક્તિ તેનામાં ન હતી રાત દિવસ તે બળદની પાછળ ફરતો, પણ લાગ મળે નહિ ને તેની દાઢ ગળી થાય નહિ પછી એણે વિચાર કર્યો, કે જ્યાં સુધી આ બળદોનો મ પ તૂટશે નહિ ત્યાં સુધી મારૂં કંઈ વળવાનું નથી પછી તેણે પેલા બળદોને આડું અવળું સમજાવી લડાવી માર્યાં લડીને તે ચારે છુટા પડ્યા એટલે સિંહે તે બધાને એક પછી એક મારી ખાધા.

પ્રશ્ન. સિંહ પ્રથમ તે બળદોને કેમ મારી શક્યો નહિ ?

” બળદોનું મોત શાથી થયું ?

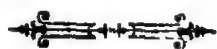
(૩૮)

પાઠ ૩૫. પંખીઓની સભા

એક દીટોડાનું જોડું હતું તે દરીઆકિનારે રહેતું હતું એક વખત પાણીની ઊંચથી તેમના ઇંડા દરીઆમાં તણાઈ ગયા દરીઆ પાસેથી એ ઇંડા પાછા લેવાને દીટોડા એ બધા પંખીને ભેગા કર્યા.

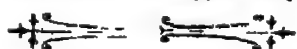
સભા ભરાઈ એટલે ગરુડને તેનું પ્રમુખપદ આપ્યું પ્રમુખ ખુરશી ઉપર બેઠા એટલે પેલા દીટોડાએ સભા ભરવાનું કારણ કહી મળ્યાં. તે ઉપરથી મલાએ ઠરાવ કર્યો, કે દીટોડાના ઇંડા પાછા ન આવે તો પછી આપણે બધાએ ભેગા થઈ તેને પુરી નાખવો. ઉપર પ્રમાણેનો ઠરાવ લખી તેમાં ગરુડની મહી કરાવી તે દરીઆ ઉપર મોકલી દીધો. ઠરાવ વાંચી તે ખડખડ હસ્યો તેણે વિચાર કર્યો, કે આ બધા પંખીઓ મને શું કરવાના હતા. ઠરાવમાં લખેલી મુદત પુરી થઈ એટલે બધા પંખી ભેગા થયા તેમણે દરીઆ પુરવા માડ્યો બધા પંખી ચાલતા પાણી લઈ બહાર જઈ કાલવી નાખે ને ત્યાંથી કાકરા લાવી દરીઆમાં નાખે આમ કરવાથી ધીમે ધીમે તે પુરવા માડ્યો, તેથી તે ગભરાયો તે પંખીઓ પાસે આવી હાથ જોડી બોલ્યો, ભાઈઓ, તમે હવે મારા પર મહેરબાની કરો હું તમારા ઇંડા બહાર

કાઠી આપુ છુ આમ કહી તેણે ઇંડા બહાર કાઢી આપ્યા
એટલે બધા પળી વેરાઈ ગયા.

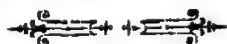
પ્રશ્ન ઇંડા પાછા લેવા માટે ટીટોડાએ શુ કયું ?

„ દરીઆએ તેને ઇંડા કેમ કાઢી આપ્યા ?

પઠ ૩૬. સુંદર અને ઉપસુંદની વાત.

દૈત્યરાજ હિરણ્યકશિપુના વગમા સુદ અને ઉપસુદ નામના બે દૈત્ય ભાઈઓ હતા એ બંને બહુ પરાક્રમી અને નિર્દય હતા તેઓ સાથે રમતા, અને જમતાને કામ કરવા અને લડવા પણ સાથે જતા એક વખત તેમને ભારે તપ કયું તેથી બ્રહ્મદેવે પ્રસન્ન થઈ તેમને વરદાન આપ્યું કે જ્યાં સુધી તમે સપીને રહેશો ત્યાં સુધી તમારું મોત થશે નહીં હવે તેઓ લોકો ઘણું દુઃખ દેવા ત્યાં જાયા તેના જીલમથી પૃથ્વી થરથર કરવા લાગી ને દેવો પણ બીધા એ વાત ઇંદ્રે જાણી એટલે તેમ લડાવવાને તેણે તિલોતમા નામની એક અપ્સરાને તેમની પાસે મોકલી એ અપ્સરાને પરણવા માટે તે એક બીજા સાથે લડી પડ્યા એ તકનો લાભ લઈ ઇંદ્રે તે બંનેનો નાશ કર્યો

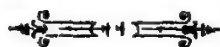
પ્ર० દૈત્ય ભાઈઓ કેવી રીતે રહેતા હતા ?

„ બ્રહ્મદેવે તેમને શુ વરદાન આપ્યું ?

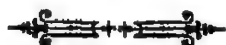
„ તેમનો નાશ શાથી થયો ?

પાઠ ૩૭. પૃથુરાજ અને જયચંદ

પૃથ્વીરાજ અને જયચંદ નામના બે મહિમાવાળા ભાઈ હતા. પૃથ્વીરાજ દિલ્હીમાં અને જયચંદ કનોજમાં રાજ્ય કરતો હતો, બંને ભાઈ ઘણા બળવાન હતા, પણ તે એક બીજા સાથે હંમેશા લડ્યા કરતા હતા તેમના વખતમાં મુસલમાનો આપણા દેશ ઉપર ચડાઈઓ કરવા લાગ્યા. જ્યારે તેમને દિલ્હી પર ચડાઈ કરી ત્યારે જયચંદે પૃથ્વીરાજને બીલકુલ મદદ કરી નહિ પૃથ્વીરાજ એકલો મુસલમાનો સાથે લડતા હાર્યો ને મરણ્યો એ જોઈ જયચંદ ઘણા ખુશ થયો બીજો વરસે મુસલમાનોએ તેના ઉપર સવારી કરી લડાઈમાં તેને મદદ કરનાર કોઈ હતું નહિ તેથી પૃથ્વીરાજની પેઠે તે પણ મુસલમાનો સાથે લડતા માર્યો ગયો. જો એ બંને રાજાઓ ન પીને મુસલમાનો સાથે લડ્યા હોત તો તેમનો નાશ થાત નહિ ને લાખી મુદત સુધી સુખેથી રાજ કરી શકત

પ્રશ્ન. પૃથ્વીરાજનો અને જયચંદનો નાશ શાથી થયો ?
 ,, જો તેઓ સંપીને રહ્યા હોત તો શું થાત ?

વફાદારી,

સાચો સેવક પ્રેમથી, કરે ધણીનાં કામ;
દુઃખમાં પણ સાથે રહે, હૈયે રાખી હામ.

પાઠ ૩૮, રાવણુ અને જટાયુનું યુધ્ધ.

રામ, લક્ષ્મણ, ને સીતા પચવટીમા ગહેતા હતા. એક વખત રામ અને લક્ષ્મણ શિકારે નીકળી પડ્યા હતા. જુ પડીમા સીતાજી એકલા બેઠા હતા તે બેઠા લકાનો રાજા રાવણુ તેમને પકડી જવા આવ્યો. સીતાજીને બળા-ત્કારે રથમા નાખી તે ચાલતો થયો તેના રથનો અવાજ સાલગી જટાયુ ચમકી ઉડ્યો એ ગમનો સેવક હતો રથમા સીતાજીને રડતા બેઠા તેણે રાવણુને કહ્યું તુ રાજા ધર્મને આ સ્ત્રીને જોર બુલમથી ઉપાડી જાય છે એ ડીક કહેવાય નહિ જો કે તુ ઘણો જોરાવર છે ને હુ ધરડો છુ, તોપણ હુ તને ઘડી વારમા મારી નાખીશ એ સાલગી રાવણુને ક્રોધ ચઢ્યો, તે બે વચ્ચે યુદ્ધ થયું રાવણુ બળ કરી જટાયુને ઘણા બાણ માર્યા, પણ તે બધા ચૂકાવી દઈ જટાયુ રાવણુની પીઠ પર ચઢી બેઠો ગ્રાચ ને પગથી તેણે રાવણુનું શરીર ઉઝરડી લોહી લોહાણુ કરી નાખ્યું તેથી રાવણુ તરવાર વટી જટાયુની પાખો તથા પગ કાપી નાખ્યા પછી તે સીતાજીને લઈ ચાલતો થયો. રામ લક્ષ્મણ સીતાજીને શોધતા શોધતા જટાયુ પડ્યો હતો ત્યાં આવ્યા તેમને બધી વાત કહ્યા પછી જટાયુ મરણુ પામ્યો.

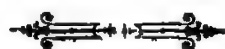

પ્રશ્ન—જટાયુ રાવણુ સાથે કેમ લડ્યો ?

પ્રત્—લડાઈમા જટાયુના કેવા હાલ થયા ?

પાઠ ૩૯ પાદશાહ અને સિપાઈ.

દિલ્હીની ગાદી પર હુમાયુ કરીને એક પાદશાહ થઈ ગયો. શેરખા નામના પઠાણે એનું રાજ્ય જીતી લીધું એટલે એ દિલ્હી છોડીને સિધમા નાસી ગયો. ત્યાં પછી તે નિરાતે રહી શક્યો નહિ. શત્રુના માણસો તેને પકડવાને હુમ્મેશાં તેની પાછળ જમ્યા કરતા હતા. એક વખત પકડાઈ જવાની ખીકથી તે પોતાના ઘોડા પર બેસી મધરાતે નાઠો. તે વખતે તેની સાથે માત્ર બે ઘોડેસવાર હતા. રસ્તામાં તેના ઘોડો ઘણો થાકી ગયો ને આખરે મરણ પામ્યો. હુમાયુને માથે આવું સકટ આંવી પડેલું જોઈ તેના એક ઘોડેસવારે તરત પોતાનો ઘોડો તેને આપી દીધો ને પોતે પાછળ પગે હોડવા લાગ્યો. જો આ વખતે તે સિપાઈએ હુમાયુને ઘોડો આપ્યો ન હોત તો તે જરૂર શત્રુઓના હાથમાં પકડાઈ જત.

પ્રશ્ન-હુમાયુને તેના સિપાઈએ શી મદદ કરી ?

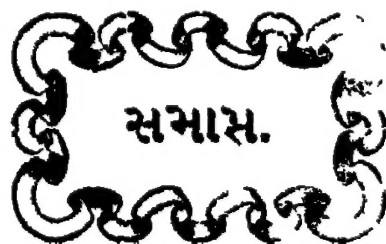
પ્રશ્ન-તેણે હુમાયુને ઘોડો ન આપ્યો હોત તો શું થાત ?

પાઠ ૪૦. મદારી અને વાંદરો.

સતારા જિહ્વામાં એક મદારી એક ગામથી બીજે ગામ જતો હતો. તેની પાસે એક બકરો ને ત્રણ વાદરા હતા. રસ્તામાં તેને કેટલાક લુટારા મળ્યા. તેમણે તેની પાસેથી બકરો ને વાંદરા લેઈ લીધા. તેમાંથી એક વાદરો નાસી ગયો ઉપર ચઢી ગયો. લુટારાઓએ મદારીને મારી નાખી એક જગાએ દાટ્યો વાદરો ગાંડ ઉપર બેઠો, બેઠાં એ જગા ધ્યાનમાં રાખી. તેમના ગયા પછી તે ગાંડ ઉપરથી નીચે ઉતર્યો ને પાસેના ગામમાં ગયો. ત્યાંના પોલિસ પટેલને ઇશારતથી તે વગડામાં તેડી લાવ્યો. પછી મદારીને દાટેલી જગાએ જઈ તેણે લોંચ ખોતરવા માંડી પટેલને એથી વહેમ પડ્યો. તેણે જગા ખોદાવી બોયુ તો અદરથી મુડદું હાથ આવ્યું. પછી તપાસ થઈ તેમાં પેલા લુટારા પકડાયા ને તેમને ભારે સજા થઈ.

પ્રશ્ન-પટેલ પાસે જઈ વાદરો શું કર્યું ?

નીતિવાચનમાળા-પુસ્તક ૧. લુ.

તમારૂં તરફથી નીતિ વાચનમાળા નામની નાની ચોપડી મળી. તેમાંથી ખાર પંદર વાર્તાઓ વાંચી ગયો. વાર્તાઓ સારી લખાઈ છે. બાળા સાદી અને છોકરાં સમજી એવી છે. ઘણી વાર્તાઓ એવી છે, કે છોકરાને વાચવી નથી સામળવી મમે

રા. રા. નદનાથ કેઠારનાથ દિક્ષિત, ખી એ.

વિદ્યાધિકારી-વડોદરા રાજ્ય.

તમારૂં નીતિવાચનમાળા પુસ્તક ૧ લુ વાંચ્યું બાળા સાદી અને સરલ છે, તેમજ વાર્તાઓ ખાળકોને રસ પડે તેવી હોઈ પુસ્તક સર્વ રીતે ખાળકોને લાયક છે આવા ખાળસાહિત્યની ઘણી ખોટ હોવાથી મારી ખાતરી છે, કે આ પુસ્તક ઘણું ઉપયોગી થઈ પડશે.

સ્વ૦ ડૉ. ડાકોરલાલ રણછોડલાલ પરમા,
એમ એ ખી એસ સી, પી એચ ડી

નીતિવાચનમાળા-પુસ્તક ૨ જી

રા ડાકોરલાલ રણજીવ પડિત પ્રમિદ કરેલું નીતિ વાચનમાળા પુસ્તક ખીનું જોના જણાય છે, કે તેમા ખાળકોને બોધ આપેએવી મગલ વતાએનો મગલ મારો પ્રવામા આગ્યો છે છપ પછુ ચોકખી છે નીતિ તથા મહુગ્યુની ગ્રપ ખાળપણુથીજ કુમળા મગજ પર પડવાથી તેની અમર જવિત ગય ત દખી રહે છે અને તેને લીધે જીવન સન્માર્જે દોરાય છે આ લાભ લેનાર વ્યકિત પોતાનું તથા સમાજનું પછુ કલ્યાણ કરના નીવડે જ તેથી આવા પુસ્તકના ઉપયોગીપણા વિષે એ મત હોઈ શકેજ નહિ

રા ડાકોરલાલ રણજીવની પ્રજ્ઞના દિતને માટે આ પોતાના પ્રયત્ન આનુ રાખે છે તેને માટે તેમને ધન્યવાદ થટે છે.

રા રા છગનલાલ હરિલાલ પડયા. ખી એ
માજી વીક એજ્યુકેશનલ ઓફિસર-જુનાગઢ સ્ટેટ

નીતિવાચનમાળાના બીજા પુસ્તકમાં ખરેખર કાલ્પ તથા સદાચ
બનેલા ચારો સુધાય કર્યો છે. વાતોનો જલ્દી સારી રીતે લખાયો છે.
જાણકારને સીધી છે, વાર્તાના વિષયો પણ અનુકૂળ અને ચોંટ છે.
જાણકારને વાંચવાના પુસ્તકોમાં આ બીજું પુસ્તક એક સારું પુસ્તકનો
ઉમેશ કરે છે, અને દરેક નિરાળ અને દરેક ઘર એકે નહીં તો રાખ-
સેન એવો અને મરેસો છે.

રા. રા. હિંમતલાલ મહેશાણી અંગરેજિયા
એમ. એ. એલ. એલ. બી.

મ્યુ. યુ. શાળાઓના સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ-મુંબઈ.

નીતિવાચનમાળા-પુસ્તક ૩ જી.

નીતિવાચનમાળાનું ત્રીજું પુસ્તક હાવા પામ્યું તે જલ્દી
જાણ થયો જી. એવા નાનાં બોધદાયક પુસ્તકોની જાણકો માટે જલ્દી
જરૂર છે વાર્તાદારા ઉપદેશ મન પર દૃઢ સરકાર પાડે છે તમારી
પુસ્તકમાળાને વાચકવર્ગ તરફથી આવકાર મળે છે તે જલ્દી જાણદ
પામ્યું જી રા. બા. કમળાશકર પ્રાણશકર ત્રિવેદી. બી. એ.
માજી પ્રિન્સિપલ પી. આર. ટ્રેનિંગ કોલેજ અમદાવાદ.

નીતિવાચનમાળા-પુસ્તક ૪ થું.

પુસ્તકમાં બોધદાયક અને મનોરંજક વાર્તાઓના સારો સમહ
છે દરેક પાઠને અતિ પ્રશ્નો મૂક્યા છે તે પદ્ધતિ જાણકારને ઉપયોગી
થાય એવી છે. તેમજ પાઠને લગતા ઉપદેશને અનુકૂળ કાળે પુ-
સ્તકમાં ઉતાર્યા છે તે પણ વાચક લાયક છે.

ઓન૦ રા. બા. રમણલાઈ મહિપતરામ નીલકંઠ.

બી. એ. એલ. એલ. બી.

